

EERSTE EILANDELIJKE ENERGIEAGENDA

Samen op weg naar een energieneutraal
Schouwen-Duiveland in 2040

DEEL 2: VISIEDOCUMENT 2018-2023

Colofon

Opgesteld door de denktank energieagenda 2018-2023
Oktober 2017

de leden van de denktank zijn

Jacob van Berkel	lector duurzame energie HZ University of Applied Sciences
Krijn Ratsma	voorzitter landelijke Stichting Energieke Regio
Peter de Koeijer	coöperatie Energie Werkt Schouwen-Duiveland (EWSD).
Olivier Verwest	coöperatie EWSD
Daniel Ladders	Saman Groep
Peter van Sante	beleidsambtenaar Energie en Milieu gemeente Schouwen-Duiveland
Olaf Griffioen	planoloog gemeente Schouwen-Duiveland

Inhoud

Voorwoord	5
1. Inleiding	7
Ambitie “Strategische Visie gemeente Schouwen-Duiveland Tij van de Toekomst 2011”	7
Doelstelling	7
Opzet en leeswijzer eerste eilandelijk energie-agenda	8
Hoe is de energieagenda 2018-2023 tot stand gekomen?	9
2. Waar staan we en een doorkijk naar 2040	11
2.1 Energiegebruik en opbrengst duurzame energie in 2017	11
2.2 2040 de stip op de horizon: een doorkijk	11
3. De eerste eilandelijk energieagenda	13
3.1. De energieagenda en uitgangspunten	13
3.2 Samen op weg: Hoe doen we dat?	14
3.3 De rol van de gemeente Schouwen-Duiveland	15
Voorgaande betekent concreet	17
4. Schouwen-Duiveland, energie en ruimte	19
4.1 Energie en ruimte algemeen	19
4.2 Een bijdrage van de denktank aan het debat over ruimte en energie	20
Aanbevelingen en overwegingen denktank Windenergie	20

Voorwoord

De transitie naar een duurzaam, schoon, betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem is een complex vraagstuk met technologische, economische, sociale en ruimtelijke aspecten, waarvoor geen enkele discipline op zichzelf de oplossing in handen heeft. Met dit uitgangspunt voor ogen zijn we vanaf de eerste stap aan de slag gegaan met de opdracht van de gemeenteraad om de ambities van Schouwen-Duiveland op dit terrein concreet te maken. Het resultaat treft u aan in deze eerste eilandelijke energieagenda voor Schouwen-Duiveland. Een agenda die dan ook toepasselijk de werktitel “Samen op weg naar een energieneutraal Schouwen-Duiveland in 2040” heeft meegekregen.

Dit samen komt terug in hoe de energieagenda is opgesteld. Namelijk anders dan we gewend zijn is het niet een primair ambtelijke en daarmee gemeentelijke agenda geworden. Het is een agenda opgesteld door en voor de samenleving en daar ben ik trots op. In dit kader past een speciaal woord van dank aan de denktank (de opstellers van de agenda) en de klankbordgroep die met veel energie vorm en inhoud hebben gegeven aan de agenda. Nog veel belangrijker is dat bij de uitwerking van de projecten en ambities vastgelegd in de energieagenda het samen een centrale plek is toebedacht. Slechts gezamenlijk kunnen wij, inwoners, bedrijven, instellingen en de gemeente immers de energieagenda tot een succes maken.

We hebben met de energieagenda vooral onszelf met een positieve inzet en ambitie doelen willen stellen. We realiseren ons echter ook terdege dat onze inspanningen niet vrijblijvend zijn omdat landelijke wet en regelgeving ons ook zullen dwingen met het Tij van de Toekomst mee te gaan. De eerste eilandelijke energieagenda maakt duidelijk dat we tussen nu en 2040 daarom ook op Schouwen-Duiveland keuzes zullen moeten maken.

Jacqueline van Burg wethouder

In 2012 heeft ons eiland richting bepaald in hoe wij op Schouwen-Duiveland om willen gaan met de mondiale energietransitie die plaats vindt. Schouwen-Duiveland bereidt zich mede op basis van de strategische visie "Tij van de Toekomst" voor op een toekomst waarin zij niet meer afhankelijk is van het gebruik van fossiele brandstoffen. In 2040 is Schouwen-Duiveland energieneutraal. Energie uit wind, water, zon en ook andere duurzame bronnen is in de plaats gekomen van energie uit gas en olie.

"De watereconomie heeft energie nodig, maar geeft ook energie terug. We benutten water samen met onze andere natuurlijke bronnen voor duurzame energieproductie. Getijden- en zonne-energie zijn daarvan mooie voorbeelden, maar ook koude- en warmteopslag in de bodem dragen bij aan duurzaamheid". "Schouwen-Duiveland is in 2040 zelfvoorzienend in duurzame energie". "Op het eiland zijn verschillende vormen van duurzame energieopwekking en waterbeheer van de grond gekomen, zoals koude- warmteopslag in de bodem, getijdenenergie en zonne-energie".

Ambitie "Strategische Visie gemeente Schouwen-Duiveland Tij van de Toekomst 2011"

In 2016 hebben wij een brede verkenning voor de energieagenda uitgevoerd en het analyse en werkdocument "Schouwen-Duiveland op weg naar duurzaam en energieneutraal" gepresenteerd. Vragen als: "hoeveel werk maken we van onze ambitie, hoeveel energie gebruiken we nu en wat wordt onze energiebehoefte in 2040, hoe groot is de opgave om energie neutraal te worden, waar liggen de kansen voor duurzame energie op ons eiland, welke ontwikkelingen komen op ons af? zijn gesteld en zijn zo goed als mogelijk beantwoord.

De verkenning heeft waardevolle informatie opgeleverd en vormt een basis voor de energieagenda. Wat de verkenning duidelijk heeft gemaakt is dat in de energietransitie op ons eiland belangrijke stappen worden gezet en dat de energietransitie vorm

krijgt. Inwoners, de woningbouwvereniging, ondernemers en ook de gemeente zetten stappen in de goede richting. Veel belangrijker dan onze ambities op papier is dat op diverse fronten initiatiefnemers werk maken van de energietransitie. Dit zien we ook terug in onze eerste energieagenda waarin de lopende en geagendeerde projecten voor de periode 2018-2023 zijn gebundeld. Dit is al een belangrijk winstpunt van de agenda. Duidelijk is echter ook dat er meer moet gebeuren om onze ambitie energieneutraal in 2040 te halen.

Het is nu zaak om mede op basis van de verkenning de opgave waar we voor staan en onze ambities anno 2017 helder in beeld te brengen. De ambitie en opgaven vragen van ons om vervolgens in het hier en nu door te pakken met gerichte overzienbare projecten die effect hebben. Met dit primaire doel is de eerste energieagenda (2018-2023) Schouwen-Duiveland opgesteld namelijk doorpakken. Samen op weg naar een energieneutraal Schouwen-Duiveland!

Doelstelling

De energie-agenda Schouwen-Duiveland is opgesteld met de volgende 4 hoofddoelstellingen:

- In de energieagenda worden onze ambities op het gebied van energie, energiegebruik, energiebesparing en de omschakeling op duurzame energie vastgelegd.
- Abstracte ambities worden concreet vertaald in doelen, projecten en acties voor de komende vijf jaar. We maken werk van onze ambities.
- De verkenning uit 2016 leert ons dat toekomst van de energie zich moeilijk laat voorspellen. Doel van de agenda is daarom dat deze vooral dynamisch en flexibel is. Nieuwe ontwikkelingen en initiatieven

houden we in de gaten en zijn inpasbaar. Dit zonder de stip op de horizon, energieneutraal in 2040 te verliezen.

- De energieagenda inspireert en verbindt en vormt de basis om gezamenlijk (nog meer) werk te maken van de energietransitie op Schouwen-Duiveland. De energieagenda is een document door, voor en van de samenleving. De agenda levert een bijdrage aan de verdere bewustwording dat de energietransitie gevolgen zal hebben voor ons allemaal.

Opzet en leeswijzer eerste eilandelijk energieagenda

De eerste eilandelijke energieagenda bestaat uit twee delen. Deel 1 het programma 2018-2023 en deel 2 een begeleidend visiedocument.

Deel 1, programma, bestaat uit een projectenlijst. Concreet wordt in beeld gebracht wat, wie en wanneer gaat doen in de periode 2018-2023 om onze ambitie om in 2040 energie neutraal te zijn dichterbij te brengen. In de projectenlijst wordt een onderscheid gemaakt tussen projecten in uitvoering, geagendeerde projecten die nog opgestart moeten worden en projecten in onderzoek. Hiermee is duidelijk dat we in de komende 5 jaar serieus werk maken van onze ambities.

De projecten kunnen echter niet los worden gezien van een bredere context. Zo is het belangrijk stil te staan bij een aantal vertrek- en uitgangspunten van de energieagenda en de vraag hoe we op weg gaan naar 2040. Hiermee bepalen we ook de plaats van de eerste eilandelijke agenda ten opzicht van de nog komende agenda's. Dit is de reden dat de agenda wordt begeleid door een visie document.

Het visiedocument is opgesteld onder verantwoordelijkheid van een breed samengestelde denktank (samenstelling zie voorwoord) en zo geschreven dat het een "aanpak" is van en voor de gehele samenleving. Het document is dan ook grotendeels geschreven in een actieve we vorm. We betekent in dit kader de bij de energietransitie betrokken partijen: overheid, inwoners, instellingen en ondernemers. De hoofdstukken 3.3 en 4 nemen iets meer afstand. Hoofdstuk 3.3. beschrijft de specifieke rol van de gemeente als "deelnemer" meer zakelijk. Daarmee is de energieagenda en het visiedocument vooral geen primair gemeentelijke beleidsnotitie. Een insteek die past bij een ontwikkeling waarbij de rolverdeling tussen overheid en samenleving sterk aan verandering onderhevig is. Een ontwikkeling waarbij minder overheid en meer samenleving en vooral het meer samen centraal staat. Hoofdstuk 4 is geschreven als aanbeveling en overweging van de denktank. Het waarom wordt hieronder bij de opbouw van de energieagenda nader uitgelegd.

Het visiedocument 2018-2023 is als volgt opgebouwd. De marsroute naar een energieneutraal Schouwen-Duiveland vraagt niet alleen om een gezamenlijk en gedragen doel maar ook om een gezamenlijk en helder vertrekpunt. Dit is noodzakelijk om onze vorderingen te kunnen meten. In hoofdstuk 2 staan we dan ook stil bij relevante vragen als hoeveel energie gebruiken we nu, wat verwachten we te gaan gebruiken in 2040, hoeveel energie moeten we besparen en hoeveel energie is al duurzaam opgewekt? Op basis van hoofdstuk 2 weten we wat ons te doen staat.

Vervolgens werken we in hoofdstuk 3 uit hoe we ons doel gaan bereiken. Eerst staan we stil bij wat de belangrijkste algemene vertrekpunten van de energieagenda zijn. Daarna gaat het document in op het thema samenwerking en de specifieke rol van de gemeente in de eerste eilandelijke energieagenda.

De keuzes die we gaan maken met betrekking tot onze toekomstige energievoorziening hebben gevolgen voor het landschap. Omgekeerd zal het landschap randvoorwaarden stellen aan de manier waarop de energietransitie vorm gaat krijgen. Volgens velen is de energietransitie met stip de ruimtelijke opgave voor de komende jaren. In hoofdstuk 4.1. wordt hier nader aandacht aan besteed.

Belangrijk uitgangspunt van de energieagenda is dat het bredere debat over energie en ruimte op Schouwen-Duiveland wordt gevoerd in het kader van de omgevingsvisie Buitengebied. Dit is de meest logische en aangewezen plek om de discussie over de energietransitie en ruimte verder op te pakken en uit te werken. Het debat wordt immers verbreed (inwoners) en geplaatst in een breder en integraal perspectief. Naast de sectorale energieagenda en de energietransitie worden ook andere belangen gewogen. Beleidsbepalende uitspraken over energie en ruimte worden gedaan in het kader van de omgevingsvisie Buitengebied. Ook de denktank heeft zich echter gebogen over het thema energie en ruimte en levert met de in hoofdstuk 4.2. opgenomen aanbevelingen en overwegingen een bijdrage aan het bredere debat in het kader van de omgevingsvisie.

Hoe is de energieagenda 2018-2023 tot stand gekomen?

Een regie voerende denktank en een meedenkende en agenda vullende klankbordgroep hebben de basis gelegd voor de energieagenda. Zowel denktank als ook de klankbordgroep waren breed samengesteld. Breed betekent dat onafhankelijke deskundigen, initiatief nemende bedrijven (van het eerste uur), organisaties die zich bezig houden met de energietransitie en onze gemeente samen hebben gewerkt aan het tot stand komen van de agenda. Agenda en visiedocument hebben een maand ter visie gelegen..

Waar staan we en een doorkijk naar 2040

2

2.1 Energiegebruik en opbrengst duurzame energie in 2017

Onder het motto "meten is weten" beginnen we de energieagenda met concrete getallen. De gepresenteerde getallen zien we als het vertrekpunt van de energieagenda en bepalen mede de opgave waar we voor staan. Jaarlijks zullen wij het resultaat van onze inspanningen afmeten aan de begincijfers uit de energieagenda van 2017.

Voor het bepalen van ons energiegebruik in 2017 maken we gebruik van de meest recente gegevens uit de Klimaatmonitor van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu van 2015. De totale energievraag op Schouwen-Duiveland was in dat jaar totaal 4029 TJ. De categorieën Gebouwde Omgeving (1588 TJ) en Mobiliteit (1468 TJ) gebruiken de meeste energie. Energie is elektriciteit en verbranding/verwarming. Er is veel meer energie nodig voor verbranding/verwarming dan voor elektriciteit (Woningen: 18% (183 TJ) elektriciteit en 82% (823 TJ) verwarming/verbranding, Landbouw: 7% (54 TJ) elektriciteit en 93% (693 TJ) verwarming/verbranding, Transport: bijna 100% verbranding)

Berekeningen op basis van gegevens van TNO laten zien dat in 2016 366 TJ energie duurzaam wordt opgewekt op ons eiland. Dit is (slechts) 9,1% van ons energiegebruik van 2015. Windenergie (213 TJ) en houtkachels (86 TJ) leveren hieraan op dit moment de grootste bijdrage. Dit betekent ook dat 3663 TJ (= 90,9%) dus nog niet duurzaam wordt opgewekt.

Op dit moment zijn er een aantal concrete initiatieven gericht op het opwekken van duurzame energie die in de komende jaren gerealiseerd gaan worden. We noemen dit de zogenaamde pijplijnprojecten. Deze projecten zijn goed voor een totale opbrengst van 1314 TJ. Hiermee zien we dat we in de looptijd van de eerste eilandelijk energieagenda een belangrijke stap voorwaarts in het produceren van duurzame energie op ons eiland. In een relatief korte periode verviervoudigen we de opbrengst. Met name de realisatie van het Windpark Krammer met 34 grote windturbines (samen meer dan 100 MW en een totaal opbrengst van 1165 TJ) spreekt tot de verbeelding.

De pijplijnprojecten zijn:

- Realisatie windpark Krammer (1165 TJ)
- Plaatsing 2 extra windturbines op de Roggenplaat (72 TJ)
- Zonneparken Dreischor (6,5 TJ) en Zierikzee (50,5 TJ).
- Biomassacentrale kassencomplex Sirjansland (20 TJ).

2.2 2040 de stip op de horizon: een doorkijk

Om het verwachte energiegebruik in 2040 te bepalen is gebruik gemaakt van het recente ECN rapport van de provincie Zeeland (2016). Hier zijn 2 scenario's berekend. Een scenario bestaand beleid en een scenario dat uitgaat van daadkrachtige energiebesparing. Door vertaald naar Schouwen-Duiveland levert dat de volgende twee scenario's op (gebruik in TJ).

scenario bestaand beleid				
	2014	2030	2040	totaal
Gebouwde omgeving	1592	1457	1388	204
Mobiliteit	1508	1486	1531	-23
Industrie en energie	139	119	107	32
Landbouw	713	728	743	-30
Hernieuwbaar	85	90	94	-9
	4037	3880	3863	174

scenario besparingen				
	2014	2030	2040	totaal
Gebouwde omgeving	1592	1142	954	638
Mobiliteit	1508	1411	1349	159
Industrie en energie	139	109	92	47
Landbouw	713	712	717	-4
Hernieuwbaar	85	72	77	8
	4037	3446	3189	848

In 2040 gebruiken we:

- **3863 TJ** energie uitgaande van het scenario bestaand beleid wat betekent dat er nog ca. **2200 TJ** ($3863-366-1314 = 2183$ TJ) duurzame energie extra opgewekt moet worden om energieneutraal te zijn in 2040.
- **3189 TJ** energie uitgaande van het scenario energiebesparing wat betekent dat er nog ca. **1500 TJ** ($3189-366-1314 = 1499$ TJ) duurzame energie extra opgewekt moet worden om energieneutraal te zijn in 2040.

Duidelijk is dat er in de komende 22 jaar veel gaat veranderen hoe we energie gaan gebruiken, opwekken, opslaan en transporteren. Deze veranderingen zullen gevolgen hebben voor individuele huishoudens en bedrijven. Maar ook ons landschap zal er anders uit gaan zien. Hoe onze energiewereld er precies uit zal zien? ... niemand die het nu concreet kan voorspellen. De richting is echter duidelijk. We kunnen ons voor dit moment vooral ook laten inspireren door de beelden die bij een toekomst horen zonder fossiele brandstoffen. Hier kunnen wij lering uit trekken en ons gezamenlijk een beeld vormen van een toekomst die bij ons, Schouwen-Duiveland past.

De ook op Schouwen-Duiveland reeds zichtbare veranderingen in het landschap

Kijken we naar onze huishoudens dan is elektrisch rijden in 2040 waarschijnlijk de standaard of is een beter alternatief gevonden in een synthetische brandstof of waterstof. Woningen zijn zo geconstrueerd dat ze bijna geen energie nodig hebben om ze op temperatuur te houden. We verwarmen onze huizen met restwarmte en/of energie die we uit de bodem halen of met warmtepompen die gebruik maken van de aanwezige warmte in de lucht of bodem. Zonnepanelen op onze daken, rond het dorp en in de ramen voorzien onze wasmachines en televisies van stroom. De stroom die we zelf opwekken kunnen we opslaan voor eigen gebruik of leveren aan het netwerk wanneer dit ons het beste uitkomt. Hoe Schouwen-Duiveland er "na" de energietransitie uit ziet en hoe ingrijpend de transitie is voor het landschap? Dat is nu moeilijk te overzien en afhankelijk van de keuzes die we (kunnen) gaan maken. Denk bijvoorbeeld aan de vraag of we ons doel energieneutraal in 2040 kunnen halen met of zonder extra windmolens.

De eerste eilandelijk energieagenda

3

3.1. De energieagenda en uitgangspunten

We gaan aan de slag met de **eerste eilandelijke energieagenda**. Dit onder het motto ...

SAMEN OP WEG NAAR EEN ENERGIENEUTRAAL SCHOUWEN-DUIVELAND IN 2040!

Er moet nog veel gebeuren om deze ambitie te realiseren. Uit hoofdstuk 2 nemen we mee dat wanneer we in 2040 energieneutraal willen zijn we in de komende 22 jaar tussen de 1500 TJ en 2200 TJ duurzame energie extra op moeten wekken. Dit is afhankelijk van de energiebesparing die we kunnen realiseren.

Het primaire doel van de eerste agenda is om in de periode 2018-2023 een concrete bijdrage te leveren aan de ambitie om in 2040 energieneutraal te zijn. De inzet is dat we aan het eind van de looptijd van eerste energieagenda 3% (=130 TJ) minder energie gebruiken. Los van de realisatie van het Windpark Krammer (we rekenen de opbrengst van het windpark nu even niet mee ... daarmee maken we het ons te makkelijk) stellen we als doel dat we in 2023 16% (= het landelijk beoogde doel) van ons energiegebruik duurzaam opwekken. Daarmee komen we in totaal ruim boven de landelijke doelstellingen uit.

De eerste eilandelijke energieagenda samen op weg naar een energieneutraal Schouwen-Duiveland in 2040! gaat uit van de volgende basisgedachten:

1. Het is de **eerste** energieagenda
2040 lijkt ver weg maar is dichterbij dan we denken. Slechts 22 jaar en 4 energieagenda's verder. De energieagenda is een middel dat ons moet helpen ons doel Schouwen-Duiveland energieneutraal in 2040 te bereiken. Met de energieagenda maken we duidelijk dat we het niet laten bij mooie woorden maar dat we actief werk maken van onze ambitie. We realiseren projecten en gaan op zoek naar andere concrete projecten en activiteiten die ons dichterbij ons doel brengen.

De focus ligt in eerste instantie vooral op het elektriciteitsneutraal worden van Schouwen-Duiveland. Een ambitie die reeds op korte termijn realiseerbaar is. Het warmte vraagstuk, de belangrijkste opgave van de energietransitie vraagt meer tijd. Met de eerste eilandelijke energieagenda gaan we doen en ook leren en leggen we de basis voor de volgende agenda's. De agenda's hebben elk een looptijd van vijf jaar.

2. Het is een **eilandelijke** energieagenda
Omdat fossiele brandstoffen schaarser worden en de kwaliteit van onze leefomgeving belasten zullen we alternatieven moeten hebben voor het verwarmen van onze huizen en recreatiewoningen en het draaiende houden van machines en voertuigen. De energierekening zal vermoedelijk gaan stijgen. Vroeg of laat zal een ieder met de energietransitie te maken krijgen. Dit geldt voor overheid, inwoners en ondernemers. De energietransitie is allang niet meer alleen iets van idealisten en mensen die zich zorgen maken over de toekomst van onze aarde. De energie-transitie gaat ook over economie, kostenbeheersing en een toekomstbestendige samenleving. Het is dan ook verstandig om ons voor te bereiden op de veranderingen. De energieagenda is daarmee voor ons allemaal en daarom *geen* gemeentelijke maar bovenal een eilandelijke energieagenda.
3. **Samen** op weg naar een energieneutraal Schouwen-Duiveland in 2040!
De energietransitie gaat niet vanzelf. We inwoners, ondernemers, overheid hebben elkaar hard nodig om de energietransitie en onze ambities te kunnen realiseren. Een ieder heeft daarbij een eigen rol, opgaven, mogelijkheden, kansen en verantwoordelijkheden. De rol van de gemeente is zeker belangrijk maar bescheiden. Vooral de permanente en tijdelijke inwoners van ons eiland bepalen de energievraag. Samen aan de slag is een belangrijke randvoorwaarde om de energieagenda tot een succes te maken.

De energietransitie is voor velen echter nog abstract en ver weg. De energieprijzen op basis van

fossiele brandstoffen zijn (nog) laag en wat merken wij nu van klimaatverandering? De transitie vraagt om verdere bewustwording en het investeren in aanpassingen en veranderingen van ons allen. Dit vooral kijkend vanuit realistische kansen en voordelen. Hier valt nog veel te winnen.

Voorgaande is de reden dat de eerste energieagenda 2018-2023 is opgesteld in overleg met kennisdragers en initiatiefnemers van het eerste uur. Nadrukkelijk doel is om de betrokkenheid van inwoners, recreanten, ondernemers en instellingen bij de energieagenda in de komende 5 jaar te vergroten. We werken van klein naar groot.

4. Samen **op weg** naar een energieneutraal Schouwen-Duiveland in 2040!

We zijn en gaan serieus verder op weg. Dit is het centrale thema van de eerste eilandelijke energieagenda. Doel en richting zijn duidelijk en onomkeerbaar. We gaan stappen zetten. De weg en het tempo zit echter nog vol onzekerheden. De energiewereld is immers sterk in beweging. We moeten en gaan aan de slag en een manier vinden om om te gaan met de zekere onzekerheden. Realisme en haalbaarheid is een belangrijk uitgangspunt van de agenda. We bouwen geen luchtkastelen en we jagen geen utopieën na.

Externe factoren (technologische ontwikkelingen, de prijs van gas en olie, fiscale prikkels, wet- en regelgeving, netwerkcapaciteit) zijn ook voor Schouwen-Duiveland in belangrijke mate bepalend voor hoe en hoe snel de energietransitie zal gaan. Vragen als: "gaan we investeren in windmolens, zonne-energie (inclusief zon-op water) of heeft thermische energie en getijde energie meer potenties dan gedacht, wanneer gaan we investeren en wordt waterstof een toepasbare energiebron in het transport? komen op ons af. De antwoorden op deze vragen hebben we nu nog niet. De energieagenda heeft oog voor de realiteit en is ook flexibel.

Gezien de context en een lastig te voorspellen toekomst is de energieagenda dan ook vooral geen blauwdruk voor een lange periode. Inzet is dat de eerste agenda zich primair richt op de periode 2018-2023 en uitvoeringsgericht wordt zonder de stip op de horizon te verliezen. Periodiek (jaarlijks) zal de agenda gemonitord gaan worden op nieuwe ontwikkelingen, afgesproken doelen, inspanningen en effecten. Nieuwe projecten die een bijdrage leveren aan de gestelde doelen kunnen aan de agenda worden toegevoegd.

5. Samen op weg naar een **energieneutraal Schouwen-Duiveland** in 2040!

Energieneutraal worden is ons doel. Dit kunnen we bereiken door aan een tweetal knoppen te draaien. We besparen energie en gaan minder energie gebruiken. We hebben ambitie en zetten daarom als vanzelfsprekend in op het in hoofdstuk 2 geschetste scenario daadkrachtige energiebesparing. Daarnaast gaan we de energie die we gebruiken in 2040 volledig duurzaam opwekken.

Onze definitie van energieneutraal Binnen de grenzen van de gemeente Schouwen-Duiveland wekken we net zoveel energie duurzaam op als we aan energie gebruiken.

6. Samen op weg naar een energieneutraal Schouwen-Duiveland in **2040!**

We geloven erin dat de ambitie om in 2040 energieneutraal te zijn realistisch en daarmee haalbaar is. De technologische ontwikkelingen schrijden immers voort en ons eiland heeft voldoende potenties.

Kijken we naar de komende agenda's dan kunnen we ons afvragen of onze ambities niet verder kunnen reiken dan energieneutraal te zijn in 2040. Schouwen-Duiveland een eiland dat meer dan energieneutraal is en daarmee energieproducent is geworden. Een optie die we in ons denken, doen en laten zeker niet uit het oog moeten verliezen. Met de eerste eilandelijke energieagenda focussen we ons echter vooral op de eerste stap, energieneutraal zijn in 2040.

3.2 Samen op weg: Hoe doen we dat?

Vroeg of laat zal een ieder met de energietransitie te maken krijgen. De energietransitie gaat niet vanzelf. Inwoners, ondernemers, instellingen en overheden hebben elkaar hard nodig om de energietransitie te kunnen realiseren. De energieagenda is dan ook voor ons allemaal en bovenal een eilandelijke agenda. Samen aan de slag is een belangrijke randvoorwaarde om de energieagenda tot een succes te maken.

We hebben echter ook geconstateerd dat de energietransitie voor velen nog abstract en ver weg is. De transitie vraagt om verdere bewustwording en het investeren in aanpassingen en veranderingen van ons

allen. Van onze inwoners, ondernemers en instellingen die gezamenlijk het energieverbruik bepalen. Dit vooral kijkend vanuit realistische kansen en voordelen. Nadrukkelijk doel van de eerste energieagenda is om de betrokkenheid van inwoners, recreanten, ondernemers en instellingen bij de energieagenda in de komende 5 jaar te vergroten.

Samen aan de slag betekent in het kader van de eerste eilandelijke energie agenda elkaar informeren, enthousiasmeren, inspireren maar ook samen komen, denken en doen ! Hoe gaan we dit aanpakken. De coöperatie 'Energie werkt op Schouwen-Duiveland' is een reeds bestaand platform op Schouwen-Duiveland dat zich actief bezig houdt met de energietransitie. De coöperatie is een samenwerking tussen het bedrijfsleven (Ondernemerskring Schouwen-Duiveland), de gemeente Schouwen-Duiveland en De Zuidhoek in Zierikzee. Met de oprichting is al eerder het startsein gegeven om tot een energieneutraal Schouwen-Duiveland te komen. De coöperatie wordt de duurzame motor achter de energieagenda en het doel om in 2040 energie neutraal te zijn. Een actieve ondersteuning door de gemeente is hiervoor een vereiste. De coöperatie verbreedt haar acties en activiteiten door naast voor ondernemers ook een rol te gaan vervullen voor inwoners.

De volgende acties en activiteiten gericht op samenwerking en draagvlakverbreding worden in de periode 2018-2023 opgepakt:

- Verbreden bekendheid bestaan en werkzaamheden coöperatie Energie Werkt
- Organiseren jaarlijkse energiemarkt
- Opstellen plan van aanpak en communicatiestrategie gericht op het vergroten van de betrokkenheid van inwoners bij de energietransitie
- Benaderen dorpsraden en inzetten op dorpsagenda's energie
- Uitwerken thema recreatie, energiebesparing en duurzame energie. Betrekken van de sector.
- Organiseren van een jaarlijkse bijeenkomst van de klankbordgroep (initiatiefnemers, overheden, nutsbedrijven)
- Organiseren bijeenkomst denktank 3 maal per jaar
- Periodiek overleg Energiecoöperatie Schouwen-Duiveland Werkt
- Organiseren eilandelijk debat over Ruimte en Energie in de periode 2018-2023

3.3 De rol van de gemeente Schouwen-Duiveland

Samen aan de slag is een belangrijke randvoorwaarde om de energieagenda tot een succes te maken. De gemeente is naast inwoners, instellingen en ondernemers een van de partijen van het samen. De rol van de gemeente is bescheiden maar zeker niet onbelangrijk en krijgt in de eerste eilandelijke energieagenda speciale aandacht.

De gemeente Schouwen-Duiveland is als lokale overheid geen producent van duurzame energie. Vergeleken met het totaal verbruik van particulieren is zij ook slechts een kleine energiegebruiker. In dit opzicht is de rol van de gemeente in de energieagenda daarom bescheiden. Het is echter belangrijk dat ons eiland meegaat met het "Tij van de Toekomst". De energietransitie is in dit kader ook op lokaal niveau een belangrijk thema. Ons eiland bereidt zich immers voor op een gezonde toekomst waarbij fossiele brandstoffen tijdig zijn vervangen door betrouwbare en duurzame alternatieven.

De transitie naar duurzame energie komt door het verlagen van de CO2 uitstoot ook de milieukwaliteiten ten goede. Een belangrijke drijfveer voor onze inspanningen en van belang voor ons imago als gezond woon- en recreatie eiland. Wat ook niet vergeten mag worden is dat we met de energieagenda ook onze (misschien beperkte) bijdrage leveren aan het beperken van de klimaatverandering. CO2 uitstoot en zeespiegelstijging zijn immers zaken die nauw aan elkaar verbonden zijn. Een thema wat voor ons eiland in de Zuidwestelijke Delta zeker niet onbelangrijk is. Ondanks het feit dat de agenda zich primair richt op het thema energie, energie besparingen en duurzame energie wordt de bredere context niet uit het oog verloren. Daarmee leveren we ook onze bijdrage aan deels opgelegde landelijke en regionale doelstellingen.

Gezien het voorgaande onderstreept de gemeente nadrukkelijk het belang van de energieagenda en het primaire doel: daling van het energiegebruik en de groei van het aanbod duurzame energie op ons eiland. De energieagenda en het beoogde doel ... een energieneutraal Schouwen-Duiveland in 2040 zijn belangrijk !

De gemeente zet in het kader van de eerste eilandelijke energieagenda dan ook in op een actieve,

ondersteunende aanpak van de energietransitie op ons eiland. Pragmatisme en realisme zijn voor de gemeente belangrijke sleutelbegrippen. Vooral in het faciliteren en soepel begeleiden van de transitie is een rol weggelegd. Hiervoor heeft de gemeente ook een aantal bevoegdheden en mogelijkheden.

De gemeente Schouwen-Duiveland zal op de volgende wijzen een bijdrage leveren aan het succes van de energieagenda.

Faciliteren

De belangrijkste rol van de gemeente in het kader van de energieagenda is ontwikkelingen en initiatiefnemers faciliteren. Dit betekent meedenken en denken in mogelijkheden, actief en open communiceren, een pro actieve houding en het volgen van nieuwe ontwikkelingen. Voor binnen en buiten heeft de gemeente een duidelijk aanspreekpunt. De ruimtelijke ordening en het milieubeleid zijn belangrijk voor het goed verlopen van de energietransitie. Waar het de eigen regelgeving betreft staat de gemeente open voor nieuwe ontwikkelingen. Deze worden met een open vizier gewogen met andere belangen (zoals omwonenden, landschap en erfgoed).

Verbinden, aanjagen, enthousiasmeren en stimuleren:

De gemeente is verbonden aan de energieagenda als deelnemer van het eerste uur. Om de agenda tot een succes te maken zal zij samen met andere partijen werk maken van de ambities. Veel lijnen komen samen bij de gemeente en als geen andere organisatie op het eiland heeft zijn overzicht over de spelers die actief bezig zijn met de energietransitie. Ook intern vindt bij relevante projecten (infrastructuur, bouwprojecten etc) consequent een energiescan (gaan we slim en duurzaam om met de energieaspecten in een plan of ontwikkeling) plaats.

De gemeente vervult in de periode 2018-2023 nadrukkelijk een (mede)trekkersrol. Dit betekent dat de gemeente verbindt waar mogelijk en nodig, projecten aan- en najaagt en ontwikkelingen stimuleert. Een speciale rol is hierbij weggelegd voor verbreding van de betrokkenheid van inwoners, recreanten en ondernemers en instellingen bij de energieagenda. De samenwerking met andere overheden (collega gemeenten, provincie en waterschap) wordt verder uitgebouwd. De gemeente is in deze een constructieve, betrouwbare en kundige partner voor initiatiefnemers die bezig zijn met energiebesparing en duurzame energie.

Om relevante ontwikkelingen en onderzoeken te kunnen ondersteunen wordt voor de looptijd van de eerste energieagenda een budget van 200.000 euro gereserveerd. Dit budget kan ook worden aangesproken voor acties en activiteiten die gericht zijn op het vergroten van de individuele betrokkenheid van burgers en bedrijven bij de energietransitie. Een belangrijke doelstelling van de eerste energieagenda.

Monitoring energieagenda

Jaarlijks wordt verantwoording aan de gemeenteraad en de samenleving afgelegd over de voortgang van de uitvoering van de agenda. Hoe loopt de voortgang van de geagendeerde projecten, welke interessante nieuwe projecten en ontwikkelingen dienen zich aan? Voor de komende 5 jaar is de gemeente trekker en opsteller van het jaarverslag/de voortgangsrapportage.

Wet en regelgeving

Energiebesparing door aanpassen EPC waarde zomerwoningen

Het aantal zomerhuizen is in onze gemeente groot (ca. 4500). Energiebesparing bij recreatiewoningen kan dan ook een belangrijke bijdrage leveren aan het behalen van de beoogde doelstellingen. Inzet is dat in de komende jaren een inhaalslag wordt gemaakt naar het hanteren van dezelfde EPC-waarde voor zomerwoningen als voor reguliere woningen. Dit betekent dat voor 2018 een max EPC-waarde van 0,8, voor 2019 van 0,6 en voor 2020 van 0,4 wordt gehanteerd. Mochten de EPC waarde voor woningen verder dalen, dan daalt die voor zomerwoningen jaarlijks met 0,2 totdat het zelfde niveau is bereikt. Daarna zal de EPC van reguliere woningen en zomerwoningen gelijk gehouden worden. Het moment van aanvraag is bepalend voor de te hanteren EPC-waarde voor de zomerwoning.

Aansluiting gasnet

Het is niet logisch en daarmee niet wenselijk om nieuwbouwwoningen in de looptijd van eerste energieagenda op het gasnet aan te blijven sluiten. Hierdoor wordt de opgave voor de energietransitie immers steeds groter terwijl er nu al goede alternatieven zijn. All-electric is bij nieuwbouw een bewezen

alternatief. Inzet is dan ook dat vanaf 2021 alleen nieuwbouwwoningen gebouwd kunnen worden die niet aangesloten hoeven te worden op het gasnet. Nieuwbouwwoningen zijn vanaf 2021 daarmee dus voorzien van een andere warmtebron.

BENG

Vanaf 1 januari 2021 moeten alle nieuwe gebouwen in Nederland bijna energieneutrale gebouwen (BENG) zijn. Dit vloeit voort uit het Energieakkoord voor duurzame groei en uit de Europese richtlijn EPBD.) BENG kent drie eisen: voor woningen gelden de volgende normen: maximale energiebehoefte (25 kWh/m²/jaar), maximaal primaire fossiele energiegebruik (25 kWh/m²/jaar) en minimaal aandeel hernieuwbaar op te wekken energie (minimaal 50%). De implementatie van de nieuwe richtlijnen vraagt aandacht in de looptijd van de eerste energieagenda.

Omgevingsvisie Buitengebied:

Het bredere debat over energie en ruimte op Schouwen-Duiveland wordt gevoerd in het kader van de omgevingsvisie Buitengebied. Dit is de meest logische en aangewezen plek om de discussie over de energietransitie en ruimte verder op te pakken en uit te werken. Het debat wordt immers verbreed (inwoners) en geplaatst in een breder en integraal perspectief. Naast de sectorale energieagenda en de energietransitie worden ook andere belangen gewogen. In de omgevingsvisie worden beleidsbepalende uitspraken opgenomen over energie en ruimte.

Energiefonds

Veel gemeenten ondersteunen de energietransitie met behulp van financiële middelen afkomstig uit een speciaal fonds. De gemeente heeft de intentie een dergelijk fonds op te richten en gaat hier serieus onderzoek naar doen. De gelden uit dit fonds kunnen worden gebruikt voor het stimuleren en ondersteunen van energiebesparing en, verduurzaming van de energie en onderzoek.

De gemeente heeft een voorbeeldfunctie

De gemeente is een relatief kleine energiegebruiker. Toch levert ook het besparen en inzetten van duurzame energie in de gemeentelijke bedrijfsvoering een bijdrage aan de gestelde doelen. Daarnaast vindt de gemeente het gepast dat zij in het kader van de eilandelijke energieagenda een voorbeeldfunctie vervult. Op een slimme en kosteneffectieve wijze zet de gemeente in op het verduurzamen van de bedrijfsvoering om daarmee mede het goede voorbeeld te geven.

Voorgaande betekent concreet

1. Algemene acties:

- Een ambtelijk coördinator energieagenda wordt aangesteld.
 - is voor binnen- en buitenwacht zichtbaar en aanspreekpunt voor energievraagstukken
 - wordt consequent betrokken bij gemeentelijke projecten waarbij energievraagstukken spelen
 - is casemanager voor energieprojecten
 - verbindt, jaagt aan, enthousiasmeert en stimuleert
 - ondersteunt actief de werkzaamheden van de Coöperatie Energie Werkt Schouwen-Duiveland
 - brengt de energieagenda van klein naar groot
 - is verantwoordelijk voor de jaarlijkse monitoring van de energieagenda
- De denktank energieagenda wordt met financiële steun van de gemeente gecontinueerd. De denktank wordt zo mogelijk uitgebreid met extra (burger)leden en functioneert als inspiratieplatform. De denktank wordt omgevormd tot inspiratieteam energietransitie.
- In 2018 wordt de realisatie en haalbaarheid van een gemeentelijk energiefonds onderzocht. De gelden uit dit fonds kunnen worden gebruikt voor het stimuleren en ondersteunen van energiebesparing en verduurzaming van de energie
- Voor de periode 2018-2023 wordt jaarlijks 40.000 euro uitgetrokken voor:

<i>het ondersteunen van ontwikkelingen</i>	<i>: 10.000 euro</i>
<i>onderzoek (o.a. ruimtelijke verkenningen)</i>	<i>: 15.000 euro</i>
<i>het vergroten van de betrokkenheid bij de energieagenda</i>	<i>: 10.000 euro</i>
<i>bijeenkomsten denktank energieagenda en klankbordgroep</i>	<i>: 5.000 euro</i>

2. Energiebesparing
 - in 2021 voldoen alle gemeentelijke gebouwen aan de eisen uit de Wet milieubeheer
 - de lichtinstallatie in het gemeentehuis wordt aangepast
 - de openbare verlichting gaat over op ledverlichting
 - een actieprogramma “verbreding betrokkenheid bij de energieagenda en energiebesparing” wordt onder voorzitterschap van de gemeente in 2018 opgesteld
 - We gaan actief op zoek naar besparingsmogelijkheden

3. Duurzame energie
 - De gemeente volgt nieuwe ontwikkelingen (zon op water, getijde energie, energieopslag ...) op de voet en staat positief tegenover het oppakken van zogenaamde proef- of pilotprojecten (zie ook energie en ruimte hfdst. 4).
 - Op het gemeentehuis worden in 2018 zonnepanelen geplaatst.
 - Ook op andere gemeentelijke gebouwen worden waar mogelijk in de komende 5 jaar zonnepanelen geplaatst.
 - Het wagenpark van de gemeente schakelt vanaf 2018 over op volledig elektrisch voor zover mogelijk (vooralsnog uitzondering voor de vrachtwagens). De overschakeling gaat gefaseerd plaatsvinden bij de vervanging of uitbreiding van voertuigen.

Schouwen-Duiveland, energie en ruimte

4

4.1 Energie en ruimte algemeen

De inzet om in 2040 energieneutraal te zijn vraagt daadkracht. Afhankelijk van het verkozen besparingsscenario moeten we immers tussen de 1500 en 2200 TJ duurzame energie extra opwekken. Ook ruimtelijk gezien is dit een niet geringe opgave. De opgave kan gerealiseerd worden door bijvoorbeeld 300 tot 400 ha. extra zonne-energie of het plaatsen van 50 tot 75 extra windturbines of een combinatie hiervan. Komen er ook nog andere serieuze alternatieven op de markt (denk aan water- of geothermie) dan zal het beeld er weer totaal anders uit komen te zien. Tegelijkertijd is de opgave dat de voor ons eiland zo belangrijke omgevingswaarden (belangrijk voor toerisme, wonen) beschermd worden tegen de soms negatieve impact van duurzame energiebronnen. De ruimtelijke ordening is een plek waar de zorgvuldige afweging tussen al die belangen zichtbaar moet plaatsvinden.

De haast van doelstellingsbereik zou niet ten koste moeten gaan van zorgvuldigheid. Dat is een spannende balans welke ook wordt meegenomen in Omgevingsvisie Buitengebied die wordt opgesteld in de periode 2017-2018. Een complicerende factor in het denken en discussiëren over de ruimtelijke consequenties van de energietransitie is dat de energiesector sterk in beweging is en dat de noodzaak voor verandering nog onvoldoende wordt onderkend.

Om die balans te vinden tussen daadkracht en zorgvuldigheid is het nodig om niet alleen naar de projecten te kijken, maar ook om op iets meer afstand van de projecten naar het beeld van de energietransitie te kijken. Hoe ziet Schouwen-Duiveland er uit over 40 jaar? Levert dat een beeld op waar we in geloven?

Gekoppeld aan het ruimtegebruik speelt ook de prijs die we voor hernieuwbare energie betalen een rol. Onder de grond kost een hoogspanningsnetwerk een veelvoud van een netwerk bovengronds dat als lelijk of zelfs gevaarlijk wordt ervaren. 'Wind op zee' is ook duurder dan op land al was het alleen maar dat er ook een kabel voor moet worden aangelegd. Als de beoogde locaties voor windparken op land stranden op weerstand kunnen de voorziene gigawatts wellicht niet worden gerealiseerd op plekken die vanuit kosteneffectiviteit het meest voor de hand liggen. Daarom is de afweging van het ruimtelijke beeld direct gekoppeld aan financiële afwegingen.

Wanneer je met een ruimtelijke bril naar de energietransitie kijkt, is duidelijk dat de decentrale energieopwekking, de besparingsmaatregelen en de warmte-infrastructuur ieders woonomgeving gaan veranderen en dat daar ruimte voor gemaakt moet worden. Energie is ruimte. De energietransitie is met stip de ruimtelijke opgave voor de komende jaren. Zowel het omgevingsbeleid als de ruimtelijke professionals moeten dienstbaar worden aan de grote opgave om duurzame energie samen met alle belanghebbenden ruimtelijk te accommoderen in de stad, het dorp en het landschap. Een koppeling met de kwaliteit van ieders leefomgeving is dan een cruciaal punt om hier een succes van te kunnen maken en het benodigde draagvlak te creëren.

Hoe de energievoorziening en daarmee de impact op de ruimte er op de lange termijn in Nederland uitziet is nog onzeker. Duidelijk is wel dat de veranderingen in energie al voor 2020 gevolgen hebben voor de inrichting van de ruimte. Dit zien we ook al op ons eiland. Na 2020 is de ruimtelijke impact waarschijnlijk nog veel groter.

De energietransitie biedt ook interessante nieuwe perspectieven voor ruimtelijke ontwikkeling en transformaties. Wanneer de energieopgave wordt gelinkt aan andere opgaven zoals de transitie op het platteland, leegstand, gebiedsontwikkeling, wijkontwikkeling, de wateropgave en natuurontwikkeling ontstaan er inhoudelijk interessante meekoppel- en verdienmogelijkheden en worden belangen verenigd. Een meer integraal perspectief dat ook meegenomen zal worden bij het opstellen van de omgevingsvisie Buitengebied. Kijken we naar de komende agenda's dan kunnen we ons afvragen of onze ambities niet verder kunnen reiken dan energieneutraal te zijn in 2040. Schouwen-Duiveland een eiland dat meer dan energieneutraal is en daarmee energieproducent is geworden. Een optie die we zeker niet uit het oog moeten verliezen.

4.2 Een bijdrage van de denktank aan het debat over ruimte en energie

Zoals in de hoofdstukken 3.3. en 4.1. reeds is gesteld zal het bredere debat over energie en ruimte op Schouwen-Duiveland worden gevoerd in het kader van de omgevingsvisie Buitengebied. Dit is de meest logische en aangewezen plek om de discussie over de energietransitie en ruimte verder op te pakken en uit te werken. Het debat wordt immers verbreed (inwoners) en geplaatst in een breder en integraal perspectief. Naast de sectorale energieagenda en de energietransitie worden ook andere belangen gewogen. Beleidsbepalende uitspraken over energie en ruimte worden dan ook gedaan in het kader van de omgevingsvisie Buitengebied. Het debat over de omgevingsvisie buitengebied loopt on- en offline volop. De omgevingsvisie wordt in 2018 ter besluitvorming voorgelegd aan de gemeenteraad. Ook de denktank heeft zich (uiteraard) gebogen over het thema energie en ruimte en levert met onderstaande aanbevelingen en overwegingen input aan het bredere debat in het kader van de omgevingsvisie.

Aanbevelingen en overwegingen denktank algemeen

- Het vertrekpunt van de eerste eilandelijke energieagenda is dat het winnen van duurzame energie uit wind- en zon in de periode 2018-2023 het meest kansrijk is en serieus rendement oplevert.
- Andere vormen van duurzame energie zijn nog sterk in ontwikkeling en kunnen in de periode 2018-2023 slechts een bescheiden bijdrage leveren aan onze ambitie om meer duurzame energie op te wekken.
- De energietransitie wordt in de komende jaren nog zichtbaarder in het landschap. Het landschap van Schouwen-Duiveland is echter robuust en kan ruimte bieden aan verandering.
- De tijd is nog niet rijp voor een integraal ruimtelijk energieplan. Er zijn nog te veel open einden (bewustwording, draagvlak, techniek, infrastructuur en netwerk, opslag, ruimtelijke kaders en spelregels) om anno 2017 een zinvolle discussie te voeren over ruimte en energie op Schouwen-Duiveland.
- De ambitie om energieneutraal te zijn in 2040 geeft echter enige ruimte om een breder en integraal debat te voeren over de energietransitie en ruimte. Er is tijd om te werken aan het realiseren van de ambitie. Ondertussen kunnen er wel gecontroleerde concrete stappen worden gezet.
- De denktank acht het raadzaam om in de komende 5 jaar samen met stakeholders en inwoners toe te werken naar een ruimtelijk energieplan voor het eiland.
- Een jaar geleden zijn zeven regio's aan de slag gegaan met het ontwikkelen van een Regionale Energiestrategie om te komen tot een energieneutrale regio in 2050. Zij deden dit op basis van de Green Deal Regionale Energiestrategieën die in mei 2016 is ondertekend door het Rijk, de koepels (VNG, IPO en UvW) en de regio's. Een inspirerend en interessant traject voor wat betreft het vormgegeven van de weerbarstige energietransitie. Dit traject wordt eind dit jaar "geëvalueerd". Maak gebruik van de hier geleerde lessen en ervaringen.
- Start klein en ga uit van individuele projecten met op maat opgestelde randvoorwaarden. Beoordeel snel en zorgvuldig individuele energieprojecten op geschiktheid wat locatie betreft en inpassing in het landschap. Leer van pilots en formuleer op basis van de lessons learned algemene uitgangspunten.
- Maak bestemmings/omgevingsplannen flexibel en biedt ruimte aan passende duurzame energieprojecten.
- Begeleid de transitie ruimtelijk en landschappelijk met zorg. Door de openheid van het landschap staan we voor een specifieke en eigen opgave nieuwe ontwikkelingen op een passende wijze een plek te geven in het landschap.

Aanbevelingen en overwegingen denktank Zonne-energie

- Zet in de periode 2018-2023 vooral in op het extra winnen van zonne-energie.
- Benut de capaciteit voor zonnepanelen op daken zo veel als mogelijk. Hier valt zonder impact op het landschap nog veel winst te halen. Besef echter wel dat als we alle daken maximaal benutten we een opbrengst hebben aan energie van slechts 10% van de huidige vraag, zo'n 400 TJ. Het zal dus onvoldoende zijn om in onze energievraag in 2040 te voorzien.
- Geef Zon op Water ruimte in de vorm van pilots. Vooral nog op 2 locaties, de spaarbekkens van het Krammersluizencomplex en de primaire watergang door Schouwen.
- Zet in op de uitwerking en evaluatie van de in samenwerking met de provincie uitgezette pilots zonne-energie (vooral nog locatie Zierikzee omdat locatie Dreischor door het recente raadsbesluit is afgefallen).
- Formuleer zo spoedig als mogelijk (zie voorgaande punt) algemene randvoorwaarden voor de landschappelijke inbedding van zonneparken.

Aanbevelingen en overwegingen denktank Windenergie

- De realisatie van het Windpark Krammer in de periode 2018-2023 levert een substantiële en daarmee belangrijke bijdrage aan het produceren van duurzame energie (uit wind).
- Draagvlak voor uitbreiding van windturbines ontbreekt op dit moment op het eiland gezien de impact op het landschap. Het is niet raadzaam om in de periode 2018-2023 te kiezen voor nieuwe locaties voor grote windturbines maar te kiezen voor optimalisatie van bestaande locaties.
- Houdt wel de optie windenergie met het oog op de toekomst open en verken deze serieus. Het kan zijn dat deze optie in de komende 20 jaar toch nodig is om de ambities waar te maken. Wees dan goed voorbereid en weet dan wat potentieel de beste locaties zijn (wind, landschap, draagvlak). Voer een dergelijk onderzoek uit in de periode 2018-2023.
- Doe daarnaast onderzoek naar alternatieve windturbines die door hun omvang veel minder effect hebben op de omgeving. Mogelijk dat deze voorzieningen de energievraag plaatselijk kunnen oplossen/verlichten zonder daarbij een dissonant te zijn in het landschap.

Aanbevelingen en overwegingen denktank overige duurzame energie en energienetwerken

- Start klein en ga uit van individuele projecten met goede randvoorwaarden. Zorgvuldig worden energieprojecten beoordeeld op geschiktheid wat locatie betreft en inpassing in het landschap. Leer van de pilots en formuleren op basis van de lessons learned algemene uitgangspunten.
- Gezien potenties en de (geringe) impact op het landschap volg en ondersteun de verdere ontwikkeling van thermische energie, getijde energie en andere vormen van het winnen van duurzame energie uit water (zoet-zout bijv.).

Laan van St. Hilaire 2
4301 SH Zierikzee

Postadres:
Postbus 5555
4300 JA Zierikzee

T (0111) 452 000
F (0111) 452 452

gemeente@schouwen-duiveland.nl
www.schouwen-duiveland.nl

